

Kárpát-medencei egyetemi hallgatók tanári tekintélyről vallott nézetei

ŽEMLIČKA ADRIÁN – SZABÓ L. DÁVID

Opinion of University Students in the Carpathian Basin regarding the Teacher Authority

Abstract

This study presents the perspective of university students studying in Hungarian language in the Carpathian Basin on the ideal teacher and teacher authority. The theoretical part deals with the ideal teacher, teacher authority, and the "Big Five" personality typology. The main aim of the research is to assess the opinion of Hungarian-speaking university students in the Carpathian Basin on ideal teachers and teacher authority, and then to compare whether there are differences in terms of various background variables. The research questions were formulated to meet these objectives. The research was conducted using a questionnaire survey, with a total of 1037 students participating. The questionnaire responses were processed using the SPSS statistical program. According to the opinion of university students in the Carpathian Basin, the ideal teacher was most characterized by being patient, helpful, kind, understanding, prepared, and empathetic, while the authoritative teacher was most characterized by being strict, respectful, decisive, helpful, knowledgeable, and professional.

Keywords: teacher authority; ideal teacher; authoritative teacher; questionnaire survey

Subject-Affiliation in New CEEOL: Social Sciences – Education – Higher Education

DOI: 10.36007/eruedu.2024.2.053-079

Bevezetés

Kutatásunk elméleti részében szeretnénk összefoglalni a kutatásunkhoz kapcsolódó fogalmakat, összefüggéseket. Kutatásunk kitér az ideális pedagógus ismérveire, valamint a tekintély fogalmára. Ezt követően bemutatásra kerül a Big Five személyiségmodell is, amelynek a kutatásunk szempontjából kiemelkedő szerepe van.

Több kutatás is foglalkozik az ideális pedagógussal kapcsolatos követelményekkel, illetve az ideális pedagógus jellemzőivel (Szabó – N. Kollár – Vörös 2017; Ballér 1983; Tóth 1985; Hajdú 2001; Boreczky 1997; G. Donáth 1980; Bagdy 1997; Szebeni 2010; Korthagen 2004). Az 1930-as években készült kutatás, melyben tízezer német tanuló vett részt, arra a megállapításra jutott, miszerint a gyermekek által leginkább kedvelt pedagógusok legfőbb jellemzői közé tartozik a vidámság, a türelem, a barátságosság, a megértés, az elfogulatlanság, valamint az igazságos osztályozás (Ballér 1983).

Tóth szerint (1985) a nyolcvanas évek közepén a legkedvezőbb tanári jellemzők közé tartozott a gyermekszeretet, a segítőkészség, a kedvesség, az igazságosság, valamint a jó tanítási képességek és a nagy szaktudás is. Egy későbbi, 1997-es vizsgálat szerint a kedvelt tanárok jellemzői közé tartozott az általános iskolás gyermekek szerint a megértés és a türelem, míg a középiskolás gyermekek szerint a szigorúság, az igazságosság, valamint a következetesség (Boreczky 1997).

Az előző kutatásokból láthatjuk, hogy az ideálisnak vélt tanári jellemzők egymásnak sokszor ellentmondanak; a pedagógusnak egyszerre kellene megértőnek és következetesnek is lennie. Egy 1998-ban, tanárképzős hallgatók körében végzett kutatás szerint „a jó tanár barátságos, de szigorú, követel, de megértő, következetes, igazságos, elfogulatlan, közvetlen, nyugodt, türelmes, barát, mester, tekintélyes, művelt, a szaktárgyából felkészült” (Hajdú 2001, 30).

Boreczky (1997) egy, a kilencvenes években végzett kutatása során két tanártípust különböztetett meg, majd megadta a két típushoz köthető személyiségjegyeket is. Boreczky szerint az egyik tanártípust a tekintély, a pozíció és ezek járulékos elemei, valamint a határozottság, az igazságosság, a távolságtartás és a kemény fegyelem jellemzi, míg a másik tanártípust a kedves, a türelmes és a személyesebb kapcsolatot építő attitűd írja le leginkább. G. Donáth (1980) különböző korú tanulókat kérdezett meg arról, hogy szerintük mik az ideális tanár ismérvei. A tanulók válaszai alapján a jó tanárt a mély szakmai hozzáértés, a gyermekek iránti őszinte érdeklődés, valamint a megértés és a humorérzék jellemzi.

Látható tehát, hogy az ideális pedagógussal szemben támasztott követelmények listája minden korban és korosztályban eltérő. Ezek a pedagógusokkal szemben támasztott elvárások mind a pedagógusok, mind a diákok, mind a szülők nézőpontjából is különbözhetnek. A különböző nézőpontok lényegét, hasonlóságát három dimenzióban lehetne összefoglalni, melyek Hamachek (1990) és Szabó (1999) szerint a következők:

- személyiségvonások,
- intellektuális viselkedés (tantárgyi tudás és kommunikáció), valamint
- a tanítási módszerei és készségei.

A személyiségvonás egy olyan jellemző vagy tulajdonság, amely egyénenként változik, és meghatározza, hogy hogyan viselkedünk, érzünk és gondolkodunk különböző helyzetekben. A személyiségvonások általában tartósak és stabilak, és befolyásolják, hogyan reagálunk a különböző élethelyzetekre. A személyiségvonás alatt értjük többek között a megértést és a türelmet. Az intellektuális dimenzió a pedagógus által tanított tantárggyal kapcsolatos szaktudást értjük. A tanítási módszerek és készségek dimenziójába tartozik például, hogy az adott pedagógus jól magyaráz-e, jó előadó-e (N. Kollár – Szabó 2004).

Számunkra kiemelkedően fontosak a magyar iskolai környezetben végzett kutatások eredményei, melyek két szempontból kifolyólag is informatívak lehetnek. Egyrészt a pedagógusokkal szembeni elvárásokról adnak képet, tehát, hogy mit várnak el a tanulók a pedagógusoktól. Másrészt ezek a felmérések bemutatják a különböző gyerekek igényeit, ezáltal összehasonlító képet kapunk az eltérő diákok

hozzaállásáról, tehát, hogy az egyéni bánásmód miben tér el a különböző csoportokat illetően.

Imre Anna cigány szakmunkás tanulók körében végzett vizsgálata arra mutatott rá, hogy a hátrányos helyzetű, roma származású tanulók jobban igénylik a személyességet, közvetlenséget, az egyéni odafigyelést és azt is, hogy a pedagógus tartson fegyelmet (Imre 1999). Ezzel szemben az általános iskolás és a középiskolás diákok véleményét összehasonlítva a szaktudás növekvő szerepét és a személyesség csökkenését tapasztalta N. Kollár (2008, 8).

Ahogy az ideális pedagógus jellemzői változnak, úgy változnak a pedagógus szerepei is. Day (1993, 45) szerint: „Mindenkinek, aki felelősségének tartja szakmai fejlődését, szembe kell néznie azzal, hogy a tanár manapság nem a tudás kútfője – az információs technológia és a tanulási lehetőségek egyre nyitottabbá válása valószínűleg lehetetlenné teszik, hogy ez a szerep tovább fenntartható legyen –, hanem pedagógiai szakember, aki a tanulási folyamatok hatékonyságáért felelős”.

Annak ellenére, hogy Christopher Day 1993-as kijelentése óta több mint 30 év telt el, az említett változások egyértelműek és látványosak. Ezt támasztja alá Hercz (2015) is, aki szerint a pedagógus státuszhoz különféle szerepek is tartoznak, mely szerepek közül néhány klasszikus szerep, tehát a régi időktől állandó, és vannak új, vagy viszonylag új, változó szerepek is. Hercz szerint a tradicionális, idejét múlt szerepek közé tartozik a pedagógus mint „minden tudás birtokosa”, az ismeretátadó, a tantárgyakat közvetítő és a gyermek szerepét meghatározó szerep. Ezzel szemben a tradicionális „örök” szerepek közé tartozik a pedagógus mint nevelő, tanító és változó mértékű szerep. Az új szerepek közé tartozik a pótszülő, a terapeuta, a facilitátor, a menedzser, a rendező, a szakértő, a tanácsadó, a kutató-fejlesztő, az innovátor és az alkotó-szerző szerep (Hercz – Ráczné – Takács 2015).

Láthatjuk tehát, hogy az eltérő szerepelvárások nem mindig ellentmondásmentesek, tehát konfliktusosak, mondhatni a tanári munka elválaszthatatlan velejárói. Sok pedagógus kiemelte, hogy a „hatalmából” adódó felelősség ütközik a segítő attitűdjének mértékével. Ebből adódik az, hogy bár a pedagógusok nagy része szeretne megmaradni a szeretetre méltó modellnél, de a határozott és a tekintélyes vezetői szerep együttes léte nem mindig kivitelezhető (Szabó – N. Kollár – Vörös 2017).

1. A (tanári) tekintély kérdésköre

A magyar nyelv értelmező szótára szerint a tekintély: „jelent bizonyos erkölcsi előnyt, mely mások szemeit mintegy magára vonja, mely némi tiszteletet, hódolatot igényel, mely hitelt, bizalmat gerjeszt maga iránt. [...] jelent oly embert, nevezetesen férfiút, ki bizonyos ügyekben, ismeretekben, képességben jeles nevet szerzett magának”. (*A magyar nyelv értelmező szótára*, „tekintély” címszó).

A fenti definícióból is láthatjuk, hogy a tekintélyt illetően egy nagyon összetett és komplex fogalomról van szó. A definícióban szerepel az előny, a tisztelet, a hódolat, a hitel, a bizalom és a képesség kifejezés is, amiből láthatjuk, hogy a tekintély megfogalmazása igencsak nehézkes és bonyolult. Ha megnézzük a tekintély

szót a szinonimaszótárban, akkor a következő szavakat, fogalmakat kapjuk: hódolat, nagyrabecsülés, megbecsülés, tisztelet, hírnév, presztízs, és még néhány további találatot is láthatunk. Ennek okán a munkánk gyakorlati részében törekedni fogunk a tekintély fogalmának pontosabb behatárolására. Ezért megkérdeztük a Kárpát-medencei egyetemi hallgatókat arról is, hogy melyik szinonima fejezi ki számukra leginkább a tekintély fogalmát.

Azonban meg kell említenünk, hogy a tekintély pedagógiai vonatkozása ellentmondásos, ugyanis a pedagógiában megkülönböztethető a „kapcsolatban jelentkező tekintély” (being in authority), amelyben a tanár elismert, vezető szerepet tölt be a diákkal szemben, valamint a „személyes tekintély” (being an authority), amely a tanár személyes kompetenciáihoz kötött, mint például a szaktudás vagy a felkészültség. Amennyiben a tekintélyt ezen felosztás mentén vizsgáljuk, elmondhatjuk, hogy mind a két jelentés pozitív értelmű. Láthatjuk, hogy ennél a megközelítésnél a tekintély megteremti a vezetés, valamint az irányítás lehetőségét is, tehát nem a hatalommal való visszaélésről van szó (Szabó – N. Kollár – Vörös 2017).

Szabó, N. Kollár és Vörös (2017) azonban a tekintély egy másik értelmezését is elénk tárja, amelyben a tekintély jelentése nem minden esetben lesz pozitív. Az ő megfogalmazásukban a tekintély lehet „kiérdemelt vagy feltételezett tekintély”, valamint „hatalmon alapuló tekintély”. A kiérdemelt vagy feltételezett tekintélyt képzettséggel, informáltsággal és szakértelemmel lehet megszerezni, azonban ezáltal a tekintélynek e fajtája korlátozódik arra a bizonyos területre. Azonban könnyen el is veszíthető abban az esetben, ha a tanár azon a területen belül hibázik, ahonnan a tekintély származik. A tekintélynek ez a fajtája a gyermekek körében automatikus, hiszen kezdetben a gyermekek számára a felnőtt ilyen tekintettel bír mindaddig, amíg a gyermekek be nem látják, hogy a felnőttek sem tévedhetetlenek.

Ezzel szemben a hatalmon alapuló tekintély a tanár eszközeire épül, mellyel jutalmazni és büntetni tud. A jutalmazás a diákok bizonyos szükségleteinek kielégítését, míg a büntetés az elvárások teljesülésének elmaradását és az ezzel járó következmények elszívését jelenti. A tekintélynek e fajtája a gyermekek fejlődésének előrehaladásával csökken, ugyanúgy, mint a tanártól való függőség is. A jutalmazás és büntetés lehetőségei hamar ki tudnak merülni, mivel az első ilyenek kiérdemlése és elszívése után drasztikusan csökken a gyerekek ingerküszöbe ezekre (Szabó – N. Kollár – Vörös 2017).

A tekintély fogalmára a társadalom változásai nagy hatással vannak. Az elmúlt két évtizedben sokat változott a szülő-gyermek viszony is. Ez a viszony sokkal rugalmasabb lett, és fontos részévé vált az egyenrangúság. A gyermekeket önállóságra, véleményformálásra tanítják, ami aztán átszivárog a másodlagos szocializációs színterekre is, mint az iskola. A 21. század diákja már képes megfogalmazni elvárásait a tekintélyes tanárral kapcsolatban, és a hatalmon alapuló tekintéllyel szemben a „személyes kvalitások kölcsönös elismeréséből fakadó tekintélyt” részesíti előnyben. Az életkori különbségek, a szakmai kompetenciák, a tudás és hierarchikus viszony még mindig fontos tényezőnek számít napjainkban is, azonban a tanulók elutasítják a maguk feletti folyamatos uralkodást, és a megértést, valamint a segítőkészséget részesítik előnyben (Csorba 1995).

Amennyiben a Csorba által megfogalmazottakra gondolunk, miszerint a 21. század tanulói elutasítják a maguk feletti folyamatos uralkodást, akkor láthatjuk, hogy a szociális szerepek egyik legnehezebb és legtöbb konfliktust hordozó tényezője a vezetés, tehát a pedagógus vezető szerepének kivitelezése. Cartwright és Zander szerint (1968) a vezetés többféleképpen is értelmezhető. Az egyik értelmezés szerint a vezetés a csoport egyik tulajdonsága, míg a másik értelmezés szerint inkább az egyénre jellemző vonás.

Ilyen értelemben a tekintélyes tanárt is nevezhetjük bizonyos fokig vezetőnek. Kirkpatrick és Locke tanulmánya (1991) foglalkozott a vezetők személyiségvonásaival, mely vizsgálat során beazonosították a vezetőket jellemző legfontosabb tulajdonságokat is, melyek a következők voltak: van hajtóerejük (ambíciózusak), őszinték, becsületesek, van önbizalmuk, megfelelő kognitív képességük (intelligencia), szakértelemmel bírnak, kreatívak és rugalmasak.

A személyiségvonásokat illetően először a személyiség fogalmával kellene megismerkednünk. Allport szerint (1997, 39) a személyiség „azon pszichofizikai rendszerek dinamikus szerveződése az egyénen belül, amelyek meghatározzák jellemző viselkedését és gondolkodását”.

Az emberi viselkedés magyarázatának megértéséhez elengedhetetlen megismerkednünk a személyiség tudományos elméleteivel. „A személyiség vonáselmélete szerint az emberek számos személyiségdimenzió mentén különböznek egymástól.” (Málovics 2020, 3) Azt a kérdést illetően, hogy mely személyiségvonások alapvetők, egyetértés kezdett kialakulni az egyes kutatók között, miszerint a személyiség öt magasabb rendű faktorból áll, melyeket „Big Five”-nak neveztek el (Peck és Whitlow 1983).

2. A Big Five modell

A Big Five modell hosszú múltra tekint vissza a személyiségpszichológiában. Az 1930-as évektől kezdve a kutatók elkezdték vizsgálni az angol nyelvben gyakran előforduló szavakat, amelyeket az emberek rendszeresen használnak bizonyos személyiségjegyek leírására. A statisztikai elemzések segítségével rájöttek arra, hogy ezek a jellemzők csoportokba rendezhetők a nyelv szintjén. Az 1960-as évekre ezek a csoportok öt átfogó vonásba szerveződtek, amelyeket végül 1981-ben neveztek el Big Five-nak. Ez a modell ma már egyike a legelterjedtebb és legbefolyásosabb eszközöknek a személyiség vizsgálatában (DeYoung és mtsai. 2016).

A Big Five modell felfogása szerint az egyes személyiségvonások spektrumokat képeznek, és az egyént ezen dimenziók két szélső vége közötti skálán helyezi el. Példának a nyitottságot lehet felhozni. Az egyén nem tisztán nyitott vagy zárt, a Big Five modell olyan skálán helyezi el, ami alapján meghatározható a nyitottság szintje. E mutatók alapján hatékonyan mérhetőek az egyének közötti személyiségi különbségek. Ezen mutatók az ember élete során viszonylag stabilak. Jelentős befolyást gyakorol rá a környezet, valamint a gének. Ezek alapján előrevetíthetőek bizonyos életeredmények, mint a karrier vagy az oktatás (Lim 2023).

Több magyar nyelvű forrás is foglalkozik a Big Five személyiségmodellel, amelyek bemutatják az egyes csoportokra jellemző személyiségvonásokat, azonban a csoportok magyar elnevezése néhány tanulmány esetében eltérő lehet. A következőkben bemutatunk egy angol és három magyar nyelvű forrást az 1. táblázatban, melynél láthatóvá válik, hogy az egyes csoportok megnevezése nem mindig azonos a magyar nyelvben (1. táblázat).

Schulze – Roberts (2006)	Gáspár – Holecz (2005)	Bányai-Nagy (2018)	Törő és mtsai. (2020)
Extraversion	Energia	Extraverzió	Extraverzió
Agreeableness	Barátságosság	Barátságosság	Barátságosság
Conscientiousness	Lelkiismeretesség	Lelkiismeretesség	Lelkiismeretesség
Neuroticism	Érzelmi stabilitás	Neurocitizmus	Érzelmi stabilitás
Openness	Nyitottság	Nyitottság	Nyitottság

1. táblázat: A *Big Five* csoportok megnevezése angol és magyar nyelven
Forrás: saját szerkesztés

Az 1. táblázatból láthatjuk, hogy a barátságosság, a lelkiismeretesség és a nyitottság csoportokat illetően nincsenek eltérések a magyar megfelelők tekintetében, azonban az extraverzió és az érzelmi stabilitás esetében felmerültek egyéb alternatívák is a csoportok megnevezésére. Az extraverzió esetében az energia, míg az érzelmi stabilitás esetében a neurocitizmus elnevezések is szóba kerültek. A következőkben bemutatjuk az egyes kategóriák jellemzőit.

Az extraverzió elnevezésű csoport szerint az extrovertált egyén általában határozott és társaságkedvelő, míg a kevésbé extrovertált egyén csendesebb és tartózkodóbb. A nagyon extrovertáltak általában széles baráti körrel rendelkeznek, míg a kevésbé extrovertáltak inkább néhány közeli barátira összpontosítanak (Soto 2018). Vagyis azt a tendenciát és intenzitást tükrözi, amelyre az egyén a környezetével való interakció során törekszik, kifejezi a szociális környezetben való magabiztosságát és kényelmét. A fogalmakat intenzitásuk szerint két csoportba osztjuk: „magasak” és „alacsonyok”. A magas intenzitásúak közé tartozik az energikus társas interakció, az izgalomkeresés, a figyelemközpontúság és a társaságkedvelés. Az alacsony intenzitásúak közé pedig a magány kedvelése, a fáradt társas interakció, valamint a fenntartásokkal teli attitűd (Lim 2023).

A barátságosság kategóriába olyan jellemzők tartoznak, melyek szerint az egyén általában toleráns, együttérző és megbízható (Soto 2018). Törő és mtsai. (2020) továbbá ide sorolják a gondoskodást és szeretetreméltóságot is. Az extraverzióval ellentétben, amely a kapcsolatokra való törekvésekből áll, a barátságosság a másokkal való interakcióra összpontosít. A magas intenzitásúakhoz tartozik a bizalom, az őszinteség, a megfelelés, a szerénység és az empátia. Az alacsony intenzitásúakhoz tartozik a szkepticizmus, a makacsság, az érdektelenség, a lekiicsinylés és az igényesség. B. R. Little szerint a barátságosság nem függ szorosan össze a szerkezeti sikerrel, mivel „bizonyíték is van arra, hogy a barátságos emberek kevésbé sikeresek a munkájukban, a jövedelmükből legalábbis ez derül ki” (Little 2017, 51).

A lelkiismeretesség kategóriába olyan jellemzők tartoznak, melyek szerint a lelkiismeretes egyén önfegyelmeltebb, célorientáltabb és szervezettebb. Szereti megtervezni az életét és ragaszkodik a terveihez. Törő és mtsai. (2020) továbbá ide sorolják a kötelességtudatot és az engedelmességet is. A magas intenzitásúak közé tartozik a szervezethez, a kötelességtudat, a kitartás és a gátlásosság. Az alacsony intenzitásúak közé tartozik az alkalmatlanság, a szervezetlenség, a gondtalanság, a halogatás, a fegyelméletlenség, a rendtelenség és a szétszórtság (Málovics 2020).

Az érzelmi stabilitásra mint neuroticizmusra is hivatkoznak. A neurotikus egyén érzelmileg kevésbé ellenálló, ezért jobban érintik a negatív helyzetek. Az ilyen egyén hajlamosabb a szorongásra, valamint a pesszimizmusra. Ezen vonások esetében nem érzelmi zavarokról kell beszélnünk, hanem a környezetben megjelenő jelzésekre való érzékenységről. Az érzelmi stabilitás magában foglalja azt, ahogyan a személy a világot észleli. A magas intenzitásúak jellemzői közé tartozik az aggodás, a düh, a szégyenlősség, a sebezhetőség, a hangulatváltozások, valamint olyan fenyegetéseket és sérelmeket is észrevesznek, amelyet a stabilabb ember nem vesz észre. Az alacsony intenzitásúak jellemzőihez tartozik a nemtörődömség, a rugalmasság, a magabiztosság, a pozitívitás és a nyugalomosság (Málovics 2020).

A nyitottság alapvetően azt jelenti, hogy az egyén mennyire nyitott az új dolgokra. Az az egyén, aki nyitott az új tapasztalatokra, általában fantáziadús és kreatív, valamint nyitott az új ötletekre, kapcsolatokra és környezetekre is. Ez a vonás szorosan kapcsolódik a kreativitáshoz (Málovics 2020). Az öt faktor közül ez számít a legvitatóbbnak, mivel a szakértők nem értenek egyet abban, mely tulajdonságok tartoznak bele. Törő és mtsai. (2020) munkájukban az eddig említettek mellett ide sorolják az intellektuális kíváncsiságot és a kifinomultságot. A magas intenzitású jelzők közé tartozik a kíváncsiság, az ötletesség, a nyitottság és a szokatlanság. Az alacsony intenzitású jelzők közé pedig a kiszámíthatóság, a hagyomány szeretete, a rutinosság, valamint az állandóság (Málovics 2020).

3. A kutatás célja és a kutatási kérdések megfogalmazása

A kutatásunk fő célja felmérni a Kárpát-medencei, magyar nyelven tanuló egyetemi hallgatók ideális pedagógusokról és a tekintélyről vallott nézeteit, majd összevetni, hogy az egyes háttérváltozók tekintetében van-e eltérés a magyar nyelven tanuló Kárpát-medencei egyetemi hallgatók megítélése szerint. A fenti célokat figyelembe véve a kutatás előtt az alábbi kérdéseket fogalmaztuk meg:

K1. Milyen jellemzőkkel bír a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók szerint az ideális pedagógus?

K2. A háttérváltozók figyelembevételével, milyen eltérések mutatkoznak az egyes hallgatói csoportok között az ideális pedagógus megítélésében (nem, ország)?

K3. Milyen jellemzőkkel bír a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók szerint a tekintélyes pedagógus?

K4. Milyen nemű pedagógust tartottak a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók a legtekintélyesebb pedagógusnak az alapfokú, a középfokú, valamint a felsőfokú tanulmányaik során?

K5. A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók által tekintélyesnek ítélt pedagógus-jellemzők mely személyiségvonásokat tartalmazzák leginkább a Big Five modell szerint?

4. A kutatás módszere

Kutatási módszerként a kérdőíves módszert választottuk. A kérdőív kérdései magyar nyelven voltak elérhetőek. A kérdőív 2024. március 1-jétől 2024. március 13-áig volt elérhető online formában. A Selye János Egyetem hallgatói a kérdőívet papíralapon, míg a másik négy ország négy egyeteme (Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger, Magyarország; Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, Románia; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, Ukrajna; Újvidéki Egyetem, Újvidék, Szerbia) online formában töltötte ki. A kérdőívet összesen 1037 egyetemista töltötte ki: 631 hallgató a Selye János Egyetemről és 406 hallgató a másik négy ország négy egyeteméről. A kitöltés önkéntes és anonim módon zajlott. Ha a kitöltő úgy érezte, hogy a kérdéssort nem szeretné kitölteni, bármikor félbeszakíthatta.

A kérdőív összesen 14 kérdést tartalmazott. A kérdőív első részében a kitöltő nemére, korára, látogatott egyetemére, képzési formájára, lakóhelyének típusára, képzési szintjére, képzési területére kérdeztünk rá, valamint arra, hogy van-e pedagógus a kérdőívet kitöltő hallgató szűk családjában (szülők, testvérek). A kérdőív második részében a kitöltőknek három szóval kellett jellemezniük azt, hogy szerintük milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie az ideális pedagógusnak. Ez a kérdés szándékosan volt a kérdőív első kérdése, mert arra is kíváncsiak voltunk, hogy a kérdőívet kitöltő hallgatók szerint a „tekintély” beletartozik-e az ideális pedagógus három legfontosabb tulajdonsága közé. Amennyiben ez a kérdés a kérdőívben később került volna csak feltevésre, miután a kérdőívet kitöltő hallgató már látta vagy olvasta a „tekintély” szót, nem bizonyosodhattunk volna meg arról, hogy azért írja be a tekintélyt a válaszába, mert valóban így gondolja, vagy csak azért, mert a szóval már találkozott.

Az egyik kérdésben a kitöltőknek a tekintély szinonimái közül kellett kiválasztania azt, amelyik számukra a legjobban kifejezi a tekintélyt. Kíváncsiak voltunk a kérdőívet kitöltő hallgatók tanulmányai során (általános iskola, középiskola, egyetem) tekintélyesnek vélt pedagógusok nemére is, majd ezt követően az utolsó kérdésben három szóval jellemezniük is kellett ezen pedagógusokat, az alapján, hogy mely tulajdonságaik tartották őket tekintélyesnek a kitöltők. A 14 kérdés megválaszolása online formában kötelező volt, ennél fogva a 406 online válaszadótól az összes kérdésre érkezett válasz, míg a papíralapon választ adó hallgatók megtehették, hogy egy-egy kérdésre nem válaszoltak.

5. A vizsgálati minta bemutatása

Először ismertetjük a kérdőívet kitöltő hallgatók demográfiai adatait:

nem: férfi – 32,8% (340 fő); nő – 67,2% (697 fő),

kor: 18–21 évesek – 44% (456 fő); 22–25 évesek – 31,1% (323 fő); 26–35 évesek – 13,5% (140 fő); 36–50 évesek – 10,2% (106 fő); 50 év felettiek – 1,2% (12 fő),

egyetem: Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia – 60,8% (631 fő); Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger, Magyarország – 12,6% (131 fő); Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, Románia – 9,9% (103 fő); II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, Ukrajna – 7,7% (80 fő); Újvidéki Egyetem, Újvidék, Szerbia – 8,9% (92 fő),

képzési forma: nappali tagozat – 73,5% (762 fő); levelező tagozat – 26,5% (275 fő),

lakóhely típusa: főváros – 3,4% (35 fő); nagyváros – 11,9% (123 fő); kisváros – 31,4% (326 fő); község – 53,3% (553 fő),

képzési szint: alapképzés (BA/Bc) – 87,6% (908 fő); mesterképzés (MA/Mgr) – 11,4% (118 fő); doktori képzés (PhD.) – 1,1% (11 fő),

van-e pedagógus a családban: van – 32,5% (337 fő); nincs – 67,5% (700 fő),

képzési terület: tanárképzési területen – 54,8% (568 fő); közgazdasági szakon/karon – 43% (446 fő); természettudományi szakon/karon – 2% (21 fő); társadalomtudományi szakon/karon – 0,2% (2 fő).

A 2. táblázatban közöljük a kutatásban részt vevő hallgatók szak és egyetem szerinti eloszlását (2. táblázat).

	SJE, SK	EKKE, HU	PKE, RO	II. RF, UK	ÚE, SR	Összesen
tanárképzési területen	317	85	28	62	76	562
közgazdasági szakon/karon	314	39	75	18	0	446
természettudományi szakon/karon	0	5	0	0	16	21
társadalomtudományi szakon/karon	0	2	0	0	0	2
Összesen	631	131	103	80	92	1037

2. táblázat: A kutatásban részt vevő hallgatók szak és egyetem szerinti eloszlása

Forrás: saját szerkesztés

A 3. táblázatban közöljük a kutatásban részt vevő hallgatók egyetem és képzési forma szerinti eloszlását (3. táblázat).

	Nappali tagozat	Levelező tagozat	Összesen
Selye János Egyetem, SK	545	86	631
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, HU	81	50	131
Partiumi Keresztény Egyetem, RO	96	7	103
II. Rákóczi F. Kárpátaljai Magyar Főiskola, UK	18	62	80
Újvidéki Egyetem, SR	22	70	92
Összesen	762	275	1037

3. táblázat: A kutatásban részt vevő hallgatók egyetem és képzési forma szerinti eloszlása
Forrás: saját szerkesztés

A 4. táblázatban közöljük a kutatásban részt vevő hallgatók egyetem és nem szerinti eloszlását (4. táblázat).

	Férfi	Nő	Összesen
Selye János Egyetem, SK	213	418	631
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, HU	46	85	131
Partiumi Keresztény Egyetem, RO	59	44	103
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, UK	12	68	80
Újvidéki Egyetem, SR	10	82	92
Összesen	340	697	1037

4. táblázat: A kutatásban részt vevő hallgatók egyetem és nem szerinti eloszlása
Forrás: saját szerkesztés

6. A vizsgálati eredmények bemutatása és elemzése

A kutatásban részt vevő hallgatóktól megkérdeztük, hogy szerintük milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie az ideális pedagógusnak. A hallgatókat arra kértük, hogy erre a kérdésre három jelzővel és/vagy tulajdonsággal válaszoljanak. Mind az 1037 hallgató illetve legalább két jelzővel és/vagy tulajdonsággal az ideális pedagógust, míg 915 hallgató illetve három jelzővel és/vagy tulajdonsággal az ideális pedagógust. Az 5. táblázatban közöljük a hallgatók által megfogalmazott jelzőket és/vagy tulajdonságokat (5. táblázat).

A hallgatók által megfogalmazott jelzők és tulajdonságok	Elsőként említve	Másodikként említve	Harmadikként említve	Összesen
alázatos	7	7	4	18
alkalmazkodó	3	8	8	19
ambiciózus	3	4	0	7
ápoltság	0	1	0	1
becsületes	3	6	4	13
bölcs	1	0	4	5
céltudatos	4	7	5	16
demokratikus	4	2	0	6
dinamikus	0	2	0	2
együttérző	52	66	51	169
életvidám	1	0	1	2
elfogadó	8	3	8	19
elhivatott (elkötelezett)	28	17	13	58
elszánt	2	0	2	4
emberséges	15	15	18	48
energikus	0	4	2	6
érdeklődő	6	3	1	10
érthető	12	15	9	36
felkészült	54	64	51	169
figyelmes	16	31	18	65
gyermekközpontú	9	14	23	48
határozott	25	21	21	67
higgadt	5	4	18	27
hiteles	17	12	0	29
humoros	27	24	0	51
igazságos	19	28	38	85
innovatív	0	9	0	9
intelligens	10	14	16	50
jó előadó	42	38	38	118
jó vezető	2	11	9	22
jókedvű	8	3	0	11
jószándékú, jóindulatú	5	6	5	16
kedves	71	42	65	178
kitartó	6	8	7	21
kompetens, ért a szakmájához	14	3	6	23
korrekt	0	6	0	6

következetes	16	14	17	47
közvetlen	9	14	5	28
kreatív	34	20	25	78
lelkes, motivált	21	8	5	34
lelkiismeretes	13	4	8	25
lényegre törő	0	6	1	7
magabiztos	17	13	9	39
megbízható	5	6	4	15
megértő	77	50	46	173
művelt	0	4	0	4
nagy tudású, okos	41	47	22	110
nem kivételezik	1	4	0	5
naprakész	0	5	4	9
nyitott	11	13	8	32
önzetlen	0	0	12	12
őszinte	7	6	1	14
összeszedett	3	1	0	4
ösztönző, motiváló	8	28	28	66
példamutató	9	3	5	17
precíz, pontos	12	20	14	46
racionális	0	4	4	8
reális	0	4	0	4
rugalmas	9	10	17	36
segítőkész	83	86	58	227
szakmai	5	20	15	40
szenvedélyes	0	8	5	13
szigorú	18	19	24	62
tájékozott	16	10	1	27
találékony	1	5	0	6
talpraesett	11	5	25	41
tekintélyes	9	8	12	29
tisztelettudó	19	10	21	50
türelmes	103	88	43	234
Nem töltötte ki	0	0	96	129
Összesen	1037	1037	1037	3111 (2982)

5. táblázat: A hallgatók által az ideális pedagógusról megfogalmazott jelzők és tulajdonságok Forrás: saját szerkesztés

Megnéztük a három leggyakrabban előforduló ideális tanári jellemzőket a következő két alminta esetében is: nem, oktatási intézmény (ország). A nemek háttérváltozók tekintetében a három leggyakrabban előforduló jellemzőket a 6. táblázatban közöljük.

	I.	II.	III.
Férfi (340 fő)	türelmes (80) – 23,5%	segítőképző (74) – 21,7%	felkészült (68) – 20%
Nő (697 fő)	segítőképző (163) – 23,4%	türelmes (153) – 22%	kedves (130) – 18,6%

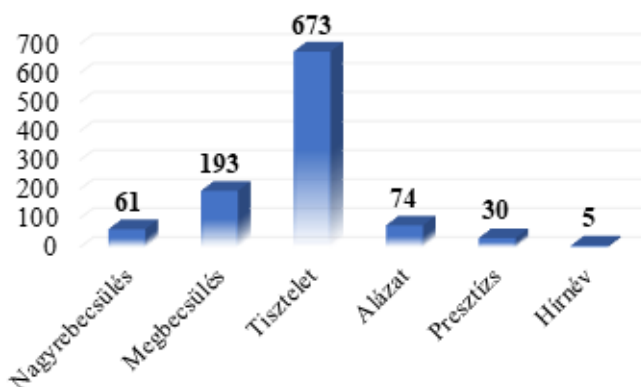
6. táblázat: A három leggyakrabban előforduló jellemző a nemek tekintetében (ideális pedagógus) Forrás: saját szerkesztés

Az oktatási intézmények háttérváltozók tekintetében a három leggyakrabban előforduló jellemzőt a 7. táblázatban közöljük.

	I.	II.	III.
SJE, SK (631 fő)	segítőképző (165) – 26,1%	türelmes (163) – 25,8%	megértő (132) – 20,9%
EKKE, HU (131 fő)	türelmes (31) – 23,6%	segítőképző (22) – 16,7%	talpraesett (21) – 16%
PKE, RO (103 fő)	türelmes (23) – 22,3%	felkészült (18) – 17,4%	nagy tudású, okos (12) – 11,6%
II. RF, UK (80 fő)	felkészült (32) – 40%	jó előadó (23) – 28	nagy tudású, okos (20) – 19,4%
ÚE, SRB (92 fő)	nagy tudású, okos (26) – 28,2%	segítőképző (21) – 22,8%	felkészült (16) – 17,3%

7. táblázat: A három leggyakrabban előforduló jellemző az oktatási intézmények tekintetében Forrás: saját szerkesztés

A kérdőívet kitöltő hallgatóktól megkérdeztük azt is, hogy véleményük szerint a tekintély mely szinonimája fejezi ki számukra leginkább a tekintély jelentését. A szinonimák megtalálhatók jelen munkánk elméleti részében is. A hallgatók válaszait az 1. ábrán közöljük (1. ábra).

1. ábra: A hallgatók által választott szinonimák megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

Megvizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók neme és az általuk kiválasztott szinonima között. Ennek megállapításához a Khi-négyzet próbát alkalmaztunk. A férfi kitöltők (N=340) 3,8%-a „*nagyrabecsülés*”; 18,2%-a „*megbecsülés*”; 63,5%-a a „*tisztelet*”; 8,2%-a az „*alázat*”; 5,3%-a „*presztízs*”; míg 0,9%-a „*hírnév*” válaszlehetőséget választotta, mint a tekintélyt leginkább leíró szinonimát. A női kitöltők (N=340) 6,9%-a a „*nagyrabecsülés*”; 18,8%-a a „*megbecsülés*”; 65,7%-a a „*tisztelet*”; 6,6%-a az „*alázat*”; 1,7%-a a „*presztízs*”; míg 0,3%-a a „*hírnév*” válaszlehetőséget választotta, mint a tekintélyt leginkább leíró szinonimát.

A Khi-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók neme és az általuk kiválasztott szinonimák között szignifikáns kapcsolat van (Pearson $\chi^2=0,006$), mely 12,5%-os erősségű (Contingency Coefficient=0,125).

Ezt követően megvizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók kora és az általuk kiválasztott szinonima között. Ennek megállapításához a Khi-négyzet próbát alkalmaztunk. Ennek a vizsgálatnak az eredményeit a 8. táblázatban közöljük (8. táblázat).

	<i>Nagyrabecsülés</i>	<i>Megbecsülés</i>	<i>Tisztelet</i>	<i>Alázat</i>	<i>Presztízs</i>	<i>Hírnév</i>
18–21	3,7%	18,4%	66,4%	7,7%	0,2%	3,5%
22–25	5,9%	22%	63,4%	6,2%	1,9%	0,6%
26–35	9,3%	15,7%	65%	6,4%	2,1%	1,4%
36–50	11,3%	13,2%	61,3%	9,4%	4,7%	0%
50+	0%	16,7%	83,3%	0%	0%	0%

8. táblázat: a hallgatók által választott szinonimák életkor szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

A Khi-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók kora és az általuk kiválasztott szinonimák között nincs szignifikáns kapcsolat (Pearson $\chi^2=0,116$).

Következő lépésként megvizsgáltuk, hogy van-e kapcsolat a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók képzési szintje és az általuk választott szinonima között. Ennek megállapításához szintén a Khi-négyzet próbát alkalmaztunk. Ennek a vizsgálatnak az eredményeit a 9. táblázatban közöljük (9. táblázat).

	<i>Nagyra- becsülés</i>	<i>Megbecsülés</i>	<i>Tisztelet</i>	<i>Alázat</i>	<i>Presztízs</i>	<i>Hírnév</i>
Alapképzés (Bc/BA)	5,6%	19,1%	64,6%	7,3%	3,1%	0,3%
Mesterképzés (Mgr/MSc)	7,6%	16,9%	66,9%	6,8%	0,8%	0,8%
Doktori képzés (PhD.)	9,1%	0%	72,7%	0%	9,1%	9,1%

9. táblázat: A hallgatók által választott szinonimák a hallgatók képzési szintje szerinti megoszlása Forrás: saját szerkesztés

A Khi-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók képzési szintje és az általuk választott szinonimák között szignifikáns kapcsolat van (Pearson $\chi^2=0,005$), mely 15,4%-os erősségű (Contingency Coefficient=0,154).

A hallgatók által az ideális pedagógusról megfogalmazott jelzőket és tulajdonságokat besoroltuk a Big Five csoportok egyikébe. Az 10. táblázatban közöljük az általunk csoportosított jelzőket és tulajdonságokat a Big Five személyiségmodell alapján (10. táblázat). A kérdőívet kitöltő hallgatók 3–3 jelzőt és/vagy tulajdonságot adhattak meg, így összesen 3111 jelzővel/tulajdonsággal számolhatnánk, azonban volt 122 hallgató, aki csak két jelzőt és/vagy tulajdonságot adott meg.

A Big Five csoportok megnevezése	Gyakoriság számban kifejezve	Gyakoriság %-ban kifejezve
Extraverzív	514	16,5%
Együttműködő, barátságosság	732	23,5%
Lelkiismeretesség	491	15,8%
Emocionális	726	23,3%
Nyitott, élmények iránt	526	16,9%
Nem töltötték ki	122	3,9%

10. táblázat: A Big Five alapján csoportosított jelzők és/vagy tulajdonságok Forrás: saját szerkesztés

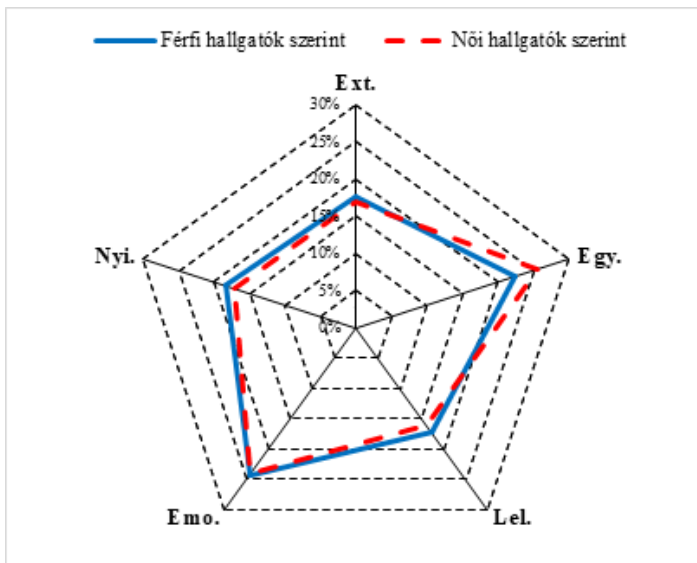
Megnéztük a Big Five csoportokba sorolt jelzők és tulajdonságok eloszlását az ideális pedagógus tekintetében a következő két alminta esetében is: (1) *nem*, (2) *oktatási intézmény (ország)*. A nemek háttérváltozók tekintetében a Big Five csoportok előfordulását a 11. táblázatban közöljük (11. táblázat).

A Big Five csoportok megnevezése	Férfi hallgatók válaszai (3x340=1020)		Női hallgatók válaszai (3x697=2091)	
	Számban kifejezve	%-ban kifejezve	Számban kifejezve	%-ban kifejezve
Extraverzív	170	16,7%	344	16,5%
Együttműködő, barátságosság	215	21,1%	517	24,7%
Lelkiismeretesség	166	16,3%	325	15,5%
Emocionális	235	23,0%	491	23,5%
Nyitott, élmények iránt	178	17,5%	348	16,6%
Nem töltötték ki	56	5,5%	66	3,2%

11. táblázat: A Big Five csoportok előfordulása a nemek tekintetében

Forrás: saját szerkesztés

Amennyiben eltekintünk a választ nem adó hallgatóktól, akkor a válaszok megosztása a következőképpen alakul a férfi kitöltők tekintetében: 17,6%; 22,3%; 17,2%; 24,4%; 18,5%; míg a női kitöltők esetében pedig: 17%; 25,5%; 16%; 24,2%; 17,2%. A nemek szerinti eloszlást radardiagrammal is szemléltetjük (2. ábra).

2. ábra: Az ideális pedagógusról alkotott nézetek megfeleltetése a Big Five modellben a nemek tekintetében. Forrás: saját szerkesztés

A legnagyobb eltérést az együttműködő – barátságosság dimenzióban találtuk (3,2%), miszerint a női egyetemi hallgatók szerint az ideális pedagógusra jellemzőbb az együttműködő – barátságos attitűd, mint a férfi egyetemi hallgatók megítélése szerint. A legkisebb eltérést az emocionális dimenzióban találtuk (0,1%).

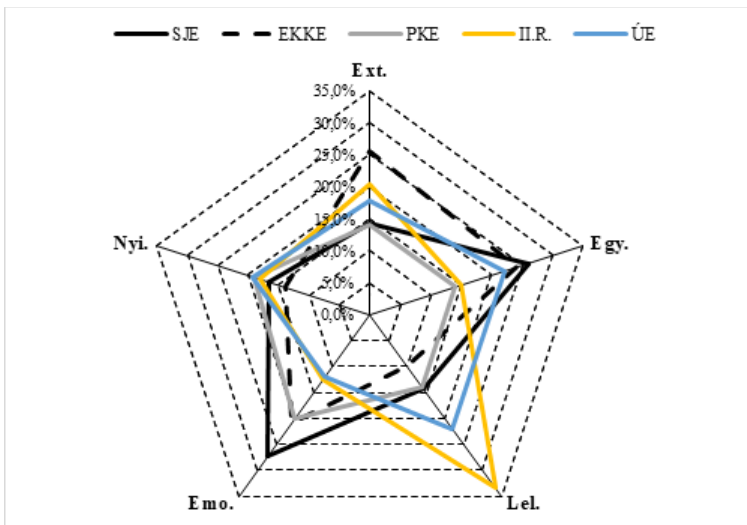
A Big Five csoportokba sorolt jelzők és tulajdonságok eloszlását az ideális pedagógus tekintetében megvizsgáltuk az oktatási intézmények mint háttérváltozó tekintetében, melynek eredményét a 12. táblázatban közöljük (12. táblázat).

	SJE, SK (1884)	EKKE, HU (393)	PKE, RO (309)	II. RF, UK (240)	ÚE, SRB (276)
Extraverzív	271 (14,3%)	101 (25,6%)	44 (14%)	49 (20,4%)	49 (17,7%)
Együttműködő, bar.	489 (26%)	94 (24%)	43 (14%)	36 (15%)	61 (22%)
Lelkiismeretesség	268 (14,2%)	39 (10%)	43 (14%)	80 (33,3%)	61 (22%)
Emocionális	518 (27,4%)	82 (20,8%)	63 (20%)	30 (12,5)	33 (12%)
Nyitott, élmények iránt	315 (16,7%)	56 (14%)	59 (19%)	43 (18%)	53 (19,2%)
Nem töltötték ki	23	21	57	2	19

12. táblázat: A Big Five csoportok előfordulása az oktatási intézmények tekintetében

Forrás: saját szerkesztés

A Big Five csoportokba sorolt jelzők és tulajdonságok eloszlását az ideális pedagógus tekintetében az intézmények szerint radardiagrammal is szemléltetjük (3. ábra).

3. ábra: Radardiagramm az oktatási intézmények és a Big Five csoportok tekintetében

(ideális pedagógus) Forrás: saját szerkesztés

A legnagyobb eltérést a lelkiismeretesség dimenzióban találtuk (23,3%). A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola hallgatói szerint (33,3%) az ideális pedagógusra sokkal inkább jellemző a lelkiismeretes attitűd, mint az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem hallgatói szerint (10%). A legkisebb eltérést a nyitott dimenzióban találtuk (5,2%).

A kutatásban részt vevő hallgatóktól megkérdeztük, hogy az általuk legtekintélyesebb vélt pedagógusaik milyen tulajdonságokkal rendelkeznek, rendelkeztek. A hallgatókat arra kértük, hogy erre a kérdésre is három jelzővel és/vagy tulajdonsággal válaszoljanak. 1015 hallgató illetve legalább egy jelzővel és/vagy tulajdonsággal a számukra tekintélyes pedagógust, 716 hallgató illetve két jelzővel és/vagy tulajdonsággal a számukra tekintélyes pedagógust és 451 hallgató illetve három jelzővel és/vagy tulajdonsággal a számukra tekintélyes pedagógust. A 13. táblázatban közöljük a hallgatók által megfogalmazott jelzőket és tulajdonságokat (13. táblázat).

A hallgatók által megfogalmazott jelzők és tulajdonságok	Elsőként említve	Másodikként említve	Harmadikként említve	Összesen
alázatos	12	21	12	45
alkalmazkodó	2	2	0	4
ápolat	0	5	1	6
becsületes	10	8	3	21
bölcs	3	0	0	3
céltudatos	12	4	2	18
demokratikus	0	0	1	1
dinamikus	4	0	0	4
együttérző	36	22	22	80
elfogadó	3	5	3	11
elhivatott (elkötelezett)	10	13	5	28
elszánt	0	0	2	2
emberséges	12	7	7	26
érdeklődő	7	7	0	14
erős jellem	13	1	3	17
érthető	5	5	0	10
felkészült	14	13	11	38
figyelmes	22	25	5	52
gyermekközpontú	5	7	3	15
határozott	66	45	23	134
higgadt	7	8	3	18
hiteles	3	1	0	4
humoros	13	18	13	44
igazságos	17	18	9	44

innovatív	0	1	2	3
intelligens	12	9	5	26
jó előadó	25	16	18	59
jó vezető	9	3	3	15
jókedű	5	9	2	16
jószándékú, jóindulatú	11	0	2	13
kedves	66	36	32	134
kitartó	0	5	1	6
kompetens, ért a szakmájához	4	9	0	13
korrekt	10	12	4	26
következetes	21	15	8	44
közvetlen	7	7	0	14
kreatív	5	2	2	9
lelkes, motivált	2	1	0	3
lelkiismeretes	0	1	3	4
magabiztos	35	12	17	64
megbízható	16	4	0	20
megértő	36	28	28	92
művelt	0	5	4	9
nagy tudású, okos	52	32	14	98
nem kivételezik	0	2	1	3
naprakész	0	1	0	1
nyitott	9	3	4	16
önzetlen	6	3	0	9
őszinte	5	2	7	14
összeszedett	2	3	4	9
ösztönző, motiváló	5	15	4	24
példamutató	5	0	1	6
precíz, pontos	25	16	12	53
rugalmas	2	4	8	14
segítőképz	42	52	40	134
szakmai	59	18	21	98
szenvedélyes	15	10	2	27
szigorú	116	40	25	181
tájékozott	1	3	2	6
találékony	0	2	0	2
talpraesett	5	4	6	15
tekintélyes	11	7	20	38

tisztelettudó	94	66	5	165
türelmes	21	23	16	60
Nem töltötte ki	22	321	586	929
Összesen	1037	1037	1037	3111 (2182)

13. táblázat: A hallgatók által a tekintélyes pedagógusról megfogalmazott jelzők és tulajdonságok. Forrás: saját szerkesztés

A kérdőívet kitöltő egyetemi hallgatók szerint a tekintélyes tanárra leginkább jellemző a szigorú (185), a tiszteltudó (165), valamint a határozott, a kedves, és a segítőkész (134) attitűd. Megnéztük a három leggyakrabban előforduló tekintélyes tanári jellemzőt a nemek tekintetében is. A nemek háttérváltozók tekintetében a három leggyakrabban előforduló jellemzőket a 14. táblázatban közöljük.

	I.	II.	III.
Férfi (340 fő, 658 jelző)	szigorú (66) – 10%	tisztelettudó (47) – 7,1%	kedves (44) – 6,7%
Nő (697 fő, 1524 jelző)	tisztelettudó (118) – 7,7%	szigorú (115) – 7,5%	segítőkész (101) – 6,6%

14. táblázat: A három leggyakrabban előforduló jellemző a nemek tekintetében (tekintélyes pedagógus) Forrás: saját szerkesztés

A hallgatók által a tekintélyes pedagógusról megfogalmazott jelzők és/vagy tulajdonságokat besoroltuk a Big Five csoportok egyikébe. A 15. táblázatban közöljük az általunk csoportosított jelzőket és tulajdonságokat (15. táblázat).

A Big Five csoportok megnevezése	Gyakoriság számban kifejezve	Gyakoriság %-ban kifejezve
Extraverzív	582	26,6%
Együttműködő, barátságosság	609	28%
Lelkiismeretesség	269	12,4%
Emocionális	350	16%
Nyitott, élmények iránt	372	17%
Nem töltötték ki	929	—

15. táblázat: A hallgatók által a tekintélyes pedagógusról megfogalmazott jelzők Big Five szerinti eloszlása Forrás: saját szerkesztés

Megnéztük a Big Five csoportosítás szerinti eloszlást a következő két minta esetében is: (1) *nem*, (2) *oktatási intézmény (ország)*. A nemek háttérváltozók tekintetében a Big Five csoportok előfordulását a 16. táblázatban közöljük.

A Big Five csoportok megnevezése	Férfi hallgatók válaszai (3x340=1020)		Női hallgatók válaszai (3x697=2091)	
	Számban kifejezve	%-ban kifejezve	Számban kifejezve	%-ban kifejezve
Extraverzív	194	29,5%	388	25,5%
Együttműködő, barátságosság	175	26,6%	434	28,5%
Lelkiismeretesség	68	10,3%	201	13,2%
Emocionális	98	14,9%	252	16,5%
Nyitott, élmények iránt	123	18,7%	249	16,3%
Nem töltötték ki	362	—	567	—

16. táblázat: A hallgatók által a tekintélyes pedagógusról megfogalmazott jelzők nemek szerinti gyakorisága a Big Five személyiségmodell alapján

Forrás: saját szerkesztés

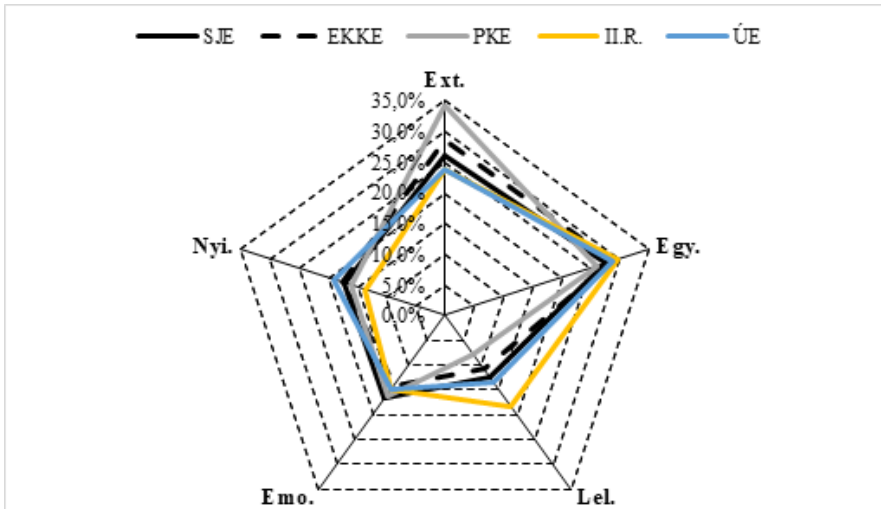
Az oktatási intézmények mint háttérváltozók tekintetében a Big Five csoportok előfordulását a tekintélyes tanár szerint a 17. táblázatban közöljük (17. táblázat).

	SJE, SK (1893) 1351	EKKE, HU (393) 268	PKE, RO (309) 193	II. R. F., UK (240) 176	ÚE, SRB (276) 194
Extraverzív	351 (26%)	77 (28,7%)	66 (34,2%)	42 (23,9%)	46 (23,7%)
Együttműködő, bar.	374 (27,7%)	77 (28,7%)	50 (25,9%)	52 (29,5%)	56 (28,9%)
Lelkiismeretesség	167 (12,4%)	29 (10,8%)	15 (7,8%)	32 (18,2%)	26 (13,4%)
Emocionális	226 (16,7%)	38 (14,2%)	31 (16,1%)	26 (14,8%)	29 (14,9%)
Nyitott, élmények iránt	233 (17,2%)	47 (17,5%)	31 (16,1%)	24 (13,6%)	37 (19,1%)
Nem töltötte ki	542	125	116	64	82

17. táblázat: A hallgatók által a tekintélyes pedagógusról megfogalmazott jelzők oktatási intézmények szerinti gyakorisága a Big Five személyiségmodell alapján

Forrás: saját szerkesztés

A Big Five csoportokba sorolt jelzők és tulajdonságok eloszlását a tekintélyes pedagógus tekintetében az intézmények szerint radardiagrammal is szemléltetjük (4. ábra).

4. ábra: Radardiagramm az oktatási intézmények és a Big Five csoportok tekintetében (tekintélyes pedagógus)
 Forrás: saját szerkesztés

A legnagyobb eltérést az extravertív dimenzióban találtuk (10,5%). A Partiumi Keresztény Egyetem hallgatói szerint (34,2%) a tekintélyes pedagógusra sokkal inkább jellemző az extravertív attitűd, mint az Újvidéki Egyetem hallgatói szerint (23,7%). A legkisebb eltérést az emocionális dimenzióban találtuk (2,5%).

A kutatásban részt vevő hallgatókat megkértük arra is, hogy idézzék fel az eddigi tanulmányaik során (alapfokú oktatás – általános iskola; középfokú oktatás – gimnázium, középiskola; felsőfokú oktatás – főiskola, egyetem) a számukra legtekintélyesebb pedagógust (mind a három szinten külön-külön), és adják meg azon pedagógusok nemét. A 18. táblázatban az oktatási szint alapján közöljük a hallgatók által megadott legtekintélyesebb pedagógusok nemét (18. táblázat).

Nem	Alapfokú oktatás		Középfokú oktatás		Felsőfokú oktatás	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Férfi (340)	122 (36%)	218 (64%)	153 (45%)	187 (55%)	181 (53%)	159 (47%)
Nő (697)	168 (24%)	529 (76%)	233 (33%)	464 (67%)	211 (30%)	486 (70%)
Összesen	290 (28%)	747 (72%)	386 (37%)	651 (63%)	392 (38%)	645 (62%)

18. táblázat: A hallgatók által megadott legtekintélyesebb pedagógus neme a különböző oktatási szinteken
 Forrás: saját szerkesztés

A KHI-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók neme és az általuk választott tekintélyes pedagógus neme (alapfokú oktatásban) között szignifikáns kapcsolat van (Pearson $\chi^2=0,001$), mely 12,2%-os erősségű (Contingency Coefficient=0,122).

A Khi-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók neme és az általuk választott tekintélyes pedagógus neme (középfokú oktatásban) között szignifikáns kapcsolat van (Pearson $\chi^2=0,001$), mely 11,3%-os erősségű (Contingency Coefficient=0,113).

A Khi-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók neme és az általuk választott tekintélyes pedagógus neme (felsőfokú oktatásban) között szignifikáns kapcsolat van (Pearson $\chi^2=0,001$), mely 21,7%-os erősségű (Contingency Coefficient=0,217).

Megnéztük továbbá azt is, hogy voltak-e olyan hallgatók, akiknek a legtekintélyesebb pedagógusa mind a három tanulmányi szinten (alapfokú oktatás, középfokú oktatás, felsőfokú oktatás) azonos nemű volt. A férfi kitöltők 43 esetben adtak meg azonos nemű legtekintélyesebb pedagógust, ebből 31 (72%) férfit és 12 (28%) nőt. A nők 331 esetben adtak meg azonos nemű legtekintélyesebb pedagógust, ebből 61 (18%) férfit és 270 (82%) nőt.

7. A kutatási kérdések megválaszolása

Jelen tanulmányunkban öt kutatási kérdésre kerestük a választ. Az első kutatási kérdés (K1) a következő volt: Milyen jellemzőkkel bír a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók szerint az ideális pedagógus? Az 5. táblázatban foglaltuk össze azon jelzőket és tulajdonságokat, amelyeket a Kárpát-medencei magyar nyelven tanuló egyetemi hallgatók adtak az ideális pedagógusra vonatkozóan. Minden hallgató három jelzővel illethette a számára ideális pedagógust. A kérdőívet 1037 hallgató töltötte ki, azonban voltak, akik háromnál kevesebb jelzőt, illetve tulajdonságot adtak válaszul. Összesen 2982 jelzőt és/vagy tulajdonságot adtak meg a válaszadók. A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók véleménye alapján (az öt leggyakoribb válasz) az ideális pedagógus a következő jellemzőkkel bír: türelmes (234); segítőkész (227); kedves (178); megértő (173); valamint felkészült és együttérző (169).

A második kutatási kérdés (K2) a következő volt: A háttérváltozók figyelembevételével, milyen eltérések mutatkoznak az egyes hallgatói csoportok között az ideális pedagógus megítélésében (nem, ország)? A 6. táblázatban látható a három leggyakrabban előforduló ideális tanári jellemző a nemek tekintetében. A türelmes és a segítőkész attitűd mind a férfiak, mind pedig a nők esetében szerepel az első három jellemző között – férfiak esetében: türelmes (80), segítőkész (74); nők esetében: segítőkész (163), türelmes (153) –, azonban a harmadik jellemző eltér a nemek tekintetében. A férfi kitöltők szerint a türelmes és a segítőkész jellemzők mellett a felkészült (68), míg a női kitöltők szerint a kedves (130) a harmadik leggyakoribb jellemzője az ideális pedagógusnak. Az országok tekintetében a 7. táblázatban látható a három leggyakrabban előforduló ideális tanári jellemző. A türelmes attitűd két egyetem hallgatói szerint (EKKE, PKE) is a legfontosabb jellemzője az ideális pedagógusnak. Két egyetemi hallgatói szerint (II. R. F., ÚE) az ideális pedagógusra leginkább a felkészült és a nagy tudású, okos tulajdonság a jellemző.

A harmadik kutatási kérdés (K3) a következő volt: Milyen jellemzőkkel bír a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók szerint a tekintélyes pedagógus? A 13. táblázat-

ban közöltük a Kárpát-medencei magyar nyelven tanuló egyetemista hallgatók által megfogalmazott jelzőket és tulajdonságokat a tekintélyes pedagógust illetően. A kérdőívet 1037 hallgató töltötte ki, azonban voltak, akik háromnál kevesebb jelzőt, illetve tulajdonságot adtak válaszul. Összesen 2182 jelzőt és/vagy tulajdonságot adtak meg a válaszadók. A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók véleménye alapján (az öt leggyakoribb válasz) a tekintélyes pedagógus a következő jellemzőkkel bír: szigorú (181); tisztelettudó (165); határozott (134); segítőkész (134); valamint nagy tudású és szakmai (98).

A negyedik kutatási kérdés (K4) a következő volt: Milyen nemű pedagógust tartottak a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók a legtekintélyesebb pedagógusnak az alapfokú, a középfokú, valamint a felsőfokú tanulmányaik során? A kutatásban részt vevő hallgatókat megkértük arra is, hogy idézzék fel az eddigi tanulmányaik során (alapfokú oktatás – általános iskola; középfokú oktatás – gimnázium, középiskola; felsőfokú oktatás – főiskola, egyetem) a számukra legtekintélyesebb pedagógust (mind a három szinten külön-külön), és adják meg azon pedagógusok nemét. A 18. táblázatban az oktatási szint alapján közöltük a hallgatók által megadott legtekintélyesebb pedagógusok nemét. Itt természetesen meg kell említenünk azt is, hogy a pedagógusok nemi eloszlása nem azonos az egyes képzési szinteken. Az alapfokú oktatásban a kérdőívet kitöltő hallgatók 72%-ának legtekintélyesebb tanára nő volt. A középfokú oktatásban a kérdőívet kitöltő hallgatók 63%-ának legtekintélyesebb tanára szintén nő volt. A felsőfokú oktatásban a kérdőívet kitöltő hallgatók 62%-ának legtekintélyesebb tanára megint csak nő volt. A Khi-négyzet próba segítségével megállapítottuk, hogy a kutatásban részt vevő egyetemi hallgatók neme és az általuk választott tekintélyes pedagógus neme között az oktatás minden szintje között szignifikáns kapcsolat van, melynek erőssége 12,2% (alapfokú oktatásban); 11,3% (középfokú oktatásban); és 21,7% (felsőfokú oktatásban). A férfi kitöltők 43 esetben adtak meg azonos nemű legtekintélyesebb pedagógust mind a három tanulmányi szinten (ebből 31 [72%] férfit és 12 [28%] nőt), míg a női kitöltők 331 esetben adtak meg azonos nemű legtekintélyesebb pedagógust mind a három tanulmányi szinten (ebből 61 [18%] férfit és 270 [82%] nőt).

Az ötödik kutatási kérdés (K5) a következő volt: A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók által tekintélyesnek ítélt pedagógusjellemzők mely személyiségvonásokat tartalmaznak leginkább a Big Five modell szerint? A 13. táblázatban közöltük a Kárpát-medencei magyar nyelven tanuló egyetemista hallgatók által megfogalmazott jelzőket és tulajdonságokat a tekintélyes pedagógust illetően, majd ezeket a jelzőket és tulajdonságokat a 15. táblázatban megfeleltettük a Big Five személyiség-típológia egyik dimenziójának. A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók véleménye alapján a tekintélyes pedagógusok jellemzői a Big Five személyiség-típológia szerint leginkább az együttműködő – barátságos dimenzióba tartoznak (28%), majd ezt követi az extravertív dimenzió (26,6%), majd a nyitott dimenzió (17%), az emocionális dimenzió (16%), végül pedig a lelkiismeretes dimenzió (12,4%).

8. Konklúzió, megvitatás

Kutatásunk során a Kárpát-medencei magyar nyelven tanuló egyetemi hallgatók ideális pedagógusokról és tekintélyről vallott nézeteit térképeztük fel, majd az egyes háttérváltozók tekintetében megvizsgáltuk, hogy vannak-e eltérések a válaszok között. A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók véleménye alapján az ideális pedagógusra leginkább jellemző volt, hogy türelmes, segítőkész, kedves, megértő, felkészült és együttérző. A Kárpát-medencei egyetemi hallgatók véleménye alapján a tekintélyes pedagógusra leginkább az jellemző, hogy szigorú, tiszteletudó, határozott, segítőkész, nagy tudású és szakmai.

Láthatjuk, hogy az ideális és a tekintélyes pedagógus hat-hat leggyakoribb jellemzője nem teljesen fedi egymást; csak a segítőkész attitűd egyezik meg. Ez alapján felmerül a kérdés, hogy tekintélyesnek kell-e lennie az ideális pedagógusnak vagy fordítva: az ideális pedagógusnak tekintélyesnek kell-e lennie. Az ideális pedagógusra leginkább jellemző tulajdonságok inkább belső személyiségjegyek (türelmes, segítőkész, kedves, megértő, együttérző), míg a tekintélyes pedagógust sokkal inkább jellemzi a szakmai felkészültsége (nagy tudású, szakmai).

Falus (2003 idézi Tóth és Horváth 2021) azt a tudást, amellyel a pedagógusnak rendelkeznie kell, három kategóriába sorolta: (1) általános pedagógiai tudás – ide tartoznak a tantárgyhoz nem kötődő ismeretek, készségek és képességek; (2) tantárgyi tudás – ide tartoznak a szaktárgyi ismeretek; valamint (3) a pedagógiai tartalmi tudás, amely hidat képez a szaktárgyi tudás és az adott tárgy tanítása között.

Falus felbontását felhasználva elmondható, hogy a Kárpát-medencei egyetemi hallgatók véleménye alapján a tekintélyes pedagógusra leginkább jellemző tulajdonságok közül több is a második kategóriába sorolható (tantárgyi tudás: nagy tudású, szakmai), míg az ideális pedagógusra leginkább jellemző tulajdonságok egyike sem tartalmaz olyan elemeket, amelyek a tantárgyi tudás kategóriájába lennének sorolhatók.

Irodalom

Allport, G. (1997): *A személyiség alakulása*. Budapest: Kairosz Kiadó.

A magyar nyelv értelmező szótára. Arcanum Adatbázis Kiadó. Online: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-szotara-czuczorfogarasi-55BEC/> [Utolsó megtekintés: 2024. március 30.]

Bagdy Emőke (szerk.) (1997): *A pedagógus hivatásszemélyisége*. Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem.

Ballér Endre (szerk.) (1983): *Pedagógia III. A pedagógus* (kísérleti jegyzet, kézirat). Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat.

Bányai-Nagy Henriett (2018): *Személyiség, érzelmi intelligencia és étellel való elégedettség. Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 19 (2)., 158–175.

Boreczky Ágnes (1997): A gyermekkor változó szinterei. In: *Nevelés, gyermek, iskola*. Szerk. Németh András. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 159–228.

- Cartwright, D. – Zander, A. (eds.) (1968): *Group dynamics: Research and theory* (3rd ed.). New York: Harper & Row.
- Csorba F. László (1995): „Ki lehet vívni, de nem szükségszerű”. *Új Pedagógiai Szemle*, 45. évf. 3. szám, 34–47.
- Day, C. (1993): *A reflexió, mint a szakmai fejlődés szükséges, ám önmagában nem elégséges eszköze*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- DeYoung, C. G. – Carey, B. E. – Krueger, R. F. – Ross, S. R. (2016): Ten aspects of the Big Five in the Personality Inventory for DSM–5. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 7(2), 113–123. <https://doi.org/10.1037/per0000170>
- Gáspár Mihály – Holecz Anita (2005): Pályaszocializáció és személyiségvonások a pedagóguspálya szempontjából. *Pedagógusképzés*, 2. szám, 23–40.
- G. Donáth Blanka (1980): *A pozitív és hatékony pedagógusszemélyiség néhány aspektusa a csoportmunka alapján*. Budapest: Akadémiai.
- Hajdú Erzsébet (2001): A harmadik évezred első nevelői lesznek. *Új Pedagógiai Szemle*, 51. évf. 9. szám, 25–35.
- Hamachek, D. (1990): *Psychology in Teaching, Learning and Growth*. 4th. ed. Allyn and Bacon.
- Hercz Mária – Ráczné Oláh Edit – Takács Nikolett (2015): *Pályakezdő óvodapedagógusok túlélőkészlete*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Imre Anna (1999): Cigány tanulók a szakmunkásképző iskolákban. *Educatio*, 8. évf. 2. szám, 286–296.
- Kirkpatrick, S. – Locke, E. A. (1991): Leadership? Do Trains Matter? *Executive*, 5. évf. 2. szám, 48–60. <https://dx.doi.org/10.2307/4165007>
- Korthagen, F. A. J. (2004): In search of the essence of a good teacher: towards a more holistic approach in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 20, 77–97.
- Lim, Annabelle G. Y. (2023): Big Five Personality Traits: The 5-Factor Model Of Personality. <https://www.simplypsychology.org/big-five-personality.html> [Utolsó megtekintés: 2024. március 31.]
- Little, B. R. (2017): *Én, jómagam és a többiek*. Budapest: HVG Könyvek.
- Málovics Éva (2020): *Vállalkozói vonások 1. Személyiségvonások, Big Five*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Nagy Henriett (2018): Személyiség, érzelmi intelligencia és étellel való elégedettség. *Men-tálhigiéné és Pszichoszomatika*, 19, 158–175.
- N. Kollár Katalin – Szabó Éva (szerk.) (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Budapest: Osiris.
- N. Kollár Katalin (2008): Pedagógusok pályaképe, a tanárképzéssel való elégedettségük és nehézségeik. *Pedagógusképzés*, 6. évf. 35. szám, 7–34.
- Peck, D. – Whitlow, David (1983): *Személyiségelméletek*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Schulze, R. – Roberts, R. D. (2006): Assessing the Big Five: Development and validation of the Openness Conscientiousness Extraversion Agreeableness Neuroticism Index Condensed (OCEANIC). *Zeitschrift für Psychologie*, 214, 133–149.
- Soto, C. et al. (2018): Five-factor model of personality. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199828340/obo-9780199828340-0120.xml> [Utolsó megtekintés: 2024. március 31.]

Szabó Éva (1999): A „kedves”, az „okos” és a „gonosz”, avagy a kedvelt és nem kedvelt tanár képének jellemzői. *Alkalmazott Pszichológia*, 1. szám, 31–41.

Szabó Éva – N. Kollár Katalin – Vörös Anna (2017): A tanári szerep, a vezetés és a tekintély problémái. In: *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve 2.* Szerk. N. Kollár Katalin – Szabó Éva. Budapest: Osiris Kiadó, 407–454.

Szebeni Rita (2010): *A kompetencia alapú oktatás pedagógus-személyiség háttere.* [PhD. értekezés]. Debrecen: Debreceni Egyetem.

Tóth Albert (1985): *A pedagógiai vezetés stílusa.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Tóth Péter – Horváth Kinga (2021): *Didaktika. Bevezetés az oktatás elméletébe.* Komárom: Selye János Egyetem.

Törő K. – Mokos J. – Róth E. – Csikós G. (2020): A stressz mértéke és a Big Five személyiség faktorok kapcsolata a Covid-19 őszi hullám alatt magyar serdülőkben. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 8 (3), 83–94.

Zagyváné Szűcs Ida (2016): Milyen a jó tanár? In: *Tanulás és fejlődés: A IV. Neveléstudományi és Szakmódszertani Konferencia válogatott tanulmányai.* Szerk. Karlovitz János Tibor. Komárom: International Research Institute, 3–8.